

& 65.) Docens autem quomodo idonei esse possint pergere quo ille antecedeat, subiungit *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem.* Nonne jam hoc erat mandatum in antiqua lege Dei, ubi scriptum est: „Diliges (x) proximum tuum tamquam teipsum?“ *Levit. 19.* Cur ergo novum mandatum appellatur à Domino? An quia exuto vetere induit nos hominem novum? Innovat quippe audientem, vel potius obdientem, non omnis, sed ista dilectio, quam Dominus, ut à carnali dilectione distingueret, addidit: *Sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem;* non sicut se diligunt qui corrumpunt, nec sicut se diligunt homines, quia homines sunt; sed sicut se diligunt qui Dei sunt, & Filii Altissimi omnes, ut sint Filio eius unico fratres, ea dilectione invicem diligentes qua ipse dilexit eos, perducitur eos ad illum finem ubi satiabitur in bonis desiderium eorum. *Chrysostomus* (hom. ead.) Vel dicit, *Sicut dilexi vos;* non enim præexistentibus vestris iustitiis debitum vobis reddidi, sed ipse incepti; ita & vos beneficiere oportet, etiam nihil debentes. *Augustinus* (tract. ead.) Noli autem putare illud majus prætermissum esse mandatum, quo præcipitur ut diligamus Dominum Deum nostrum; sed bene intelligentibus utrumque invenitur in singulis: nam & qui diligit Deum, non eum potest contemnere præcipientem ut diligit proximum; & qui superne, ac spiritaliter diligit proximum, quid in eo diligit nisi Deum? Ipsa est dilectio, quam ab omni mundana dilectione distinguendo addidit Dominus. *Sicut dilexi vos.* Quid enim nisi Deum dilexit in nobis, non quem habebamus, sed ut haberemus? Sic ergo & nos invicem diligamus, ut quantum possumus, invicem ad habendum in nobis Deum cura dilectionis atrahamus. *Chrysostomus* (hom. cit.) Prætermittens autem miracula, quæ erant facturi, ab amore ejus designat, subdens: *In hoc cognoscet omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem:* hoc enim est quod maxime homines sanctos ostendit: hos enim dicit esse discipulos. *Augustinus* (tract. ead.) Tamquam diceret: Alia munera mea habent vobiscum etiam non mei, non solum naturam, vitam, sensum, rationem, & eam salutem quæ hominibus, pecoribusque communis est; verum etiam linguam, sacramenta, prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem corporis sui, ut ardeant; sed quoniam caritatem non habent, ut cymbala concrepant, nihil sunt, nihil eis prodest. *Chrysostomus* (hom. 72.) Magna amor, & ipso igne vehementior, & nulla est pro-

(1) Ibi tamen in vulgata legitur non proximum, sed amicum.

hibitio, quæ ejus promptum impetum detinere possit. Ardentissimus itaque Petrus audiens, Quo ego vado, vos non potestis venire, eum interrogavit: unde sequitur: *Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Augustinus* (tract. 66.) Sic utique hoc dixit magistro discipulus tamquam sequi paratus: propterea Dominus, qui ejus animum vidit, sic ei respondit, nam sequitur: *Respondit ei Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi.* Dilationem intulit, non spem abstulit; sed eam sequenti voce firmavit, dicens: *Sequeris autem postea.* Quid festinas Petre? Nondum te suo spiritu solidaverat Petrus: noli extolli præsumendo, non potes modo: noli deseri desperando: *sequeris enim postea.* *Chrysostomus* (hom. ead.) Audiens autem hoc Petrus, neque ita desiderium detinuit, sed benignam spem accipiens properat: & quia timorem excusis proditiōnis, cum securitate per seipsum de reliquo interrogat aliis silentibus: unde sequitur: *Dicit ei Petrus: Quare non possum te modo sequi? Animam meam pro te ponam.* Quid dicit Petre? Dixi quoniam non potes, & tu dicis quoniam postum: quo circa scies per experientiam quoniam nihil est tuus amor, nisi præsentis superna liberatione: unde sequitur: *Respondit Jesus: Animam tuam pro te ponas? Beda.* Quæ sententia duobus modis potest pronuntiari: uno modo affirmando, ac si dicat: *Animam tuam pro te ponas;* sed nunc timendo mortem carnis, animæ mortem incurres: alio modo insultando, quasi diceret: *Augustinus* (tract. ead.) Ita ne facies pro me, quod nondum ego pro te? Præire potes, qui sequi non potes? Quid tantum præsumis? Audi quis sis. *Amen amen dico tibi: non cantabit gallus, donec ter me neges.* Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuam. Quid in animo ejus esset cupiditatis videbat, quid virtum non videbat: voluntatem suam jactabat infirmus; sed inspiciebat valetudinem medicus. An Apostolus Petrus, sicuti cum favore perverso excusare quidam nituntur, Christum non negavit, quia interrogatus ab ancilla hominem se nescire respondit, sicut alii Evangelistæ restantur expressis? Quasi qui hominem Christum negat, non Christum neget; & hoc in eo neget quod factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos. Per quid autem caput est Ecclesie, nisi per hominem? Quomodo est igitur in corpore Christi qui negat hominem Christum? Sed quid multis immorer? Non enim Dominus ait: *Non cantabit gallus, donec hominem, aut Filium hominis neges; sed donec me neges.* Quid est me, nisi quod erat? Quicquid ejus negavit, Christum negavit. Siquidem dubitare nefas est. Christum

hoc dixit, verumque prædixit: proculdubio Petrus Christum negavit. Non acculemus Christum, cum defendimus Petrum. Agnovit plane peccatum suum infirmitas Petri. Et quantum mali Christum negando commiserit, plorando monstravit. Neque nos cum ita dicimus, primum Apostolorum accusare delectat; sed hunc intuendo admoneri nos oportet, ne homo quicquam de humanis viribus fidat. *Beda.* Resipiscendi nihilominus unusquisque, si in lapsum corruerit, exemplum capiat, ne desperet, sed incunctanter veniam se posse promereri credat. *Chrysostomus* (hom. 72.) Unde manifestum est quoniam & casum Petri Dominus concessit: nam poterat quidem & à principio revocare; sed quia permanebat in vehementia, ipse quidem non impulit ad negationem, sed dimisit desertum, ut discat propriam imbecillitatem, & ut post hæc talia non patiat, cum orbis terrarum dispensationem susceperit; sed reminiscens eorum quæ passus est, cognoscat seipsum. *Augustinus* (tract. ead.) In anima itaque contingit Petri quod offe-

rebat in corpore; sed aliter quam putabat: nam ante mortem, & resurrectionem Domini, & mortuus est negando, & revixit plorando. *Augustinus* de Con. Evang. (Lib. 3, cap. 2.) Hoc autem de prædicta negatione sua Petrus non solum Joannes, sed & cæteri tres commemorant; non sane omnes ex una eademque occasione sermonis ad eam commemorandam veniunt: nam Matthæus, & Marcus eam subnectunt postquam Dominus egressus est ex illa domo ubi manducaverat pascha; Lucas vero, & Joannes antequam inde esset egressus. Sed facile possumus intelligere, aut illos duos eam recapitulando posuisse, aut istos præoccupando; nisi magis moveret quod tam diversa non tantum verba, sed etiam sententias Domini præmittunt, quibus permotus Petrus illam præsumptionem proferret pro Domino, vel cum Domino moriendi, ut magis cogant intelligi ter eum expressisse præsumptionem suam diversis locis sermonis Christi, & ter illi à Domino responsum, quod eum esset ante galli cantum ter negaturus.

CAPUT XIV.

(a) ET ait discipulis suis: Non turberet cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo Patris mei mansiones multe sunt. Si quo minus, dixissem vobis quia vado parare vobis locum. Et si abiero, & præparavero vobis locum, iterum venio, & accipio vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis. Et quo ego vado scitis, & viam scitis.

(b) Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quo vadis; & quomodo possumus viam scire? Dicit ei Jesus: Ego sum via, veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem nisi per me. Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis; & amodo cognoscetis eum, & vidistis eum.

(c) Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem? Non credis quia ego in Patre, & Pater in me est? Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me est? Alloquin propter opera ipsa credite.

(d) Amen amen dico vobis: qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet: quia ego ad Patrem vado, & quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.

(e) Si diligitis me, mandata mea servate: & ego rogabo Patrem, & alium paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.

(f) Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Adhuc modicum, & mundus jam me non videt. Vos autem videtis me, quia ego vivo, & vos vivetis. In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

(g) Dicit ei Judas: non ille Scariois: Domine, quid factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non mundo? Respondit Jesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit; & Pater meus diliget eum; & ad eum veniemus, & mansionem apud eum

hujusmodi. *Augustinus* (tract. 70.) Hoc ergo propter opera credite, *Quia ego in Patre, & Pater in me est*: neque enim, si separati essemus, inseparabiliter operari ulla ratione possemus.

(d) *Chrysoströmus* (hom. 73.) Quia Dominus dixerat, *Propter opera credite*, ostendens quoniam non hoc solum potest, sed multo majora, & quod est mirabilius, aliis potest dare, adjunxit: *Amen amen dico vobis: qui credit in me, opera quae ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet.* *Augustinus* (tract. 81.) Sed quae sunt ista majora? An forte quod aegros ipsis transeuntibus etiam eorum umbra sanabat? Majus est enim quod sanet umbra quam simbria. Verum tamen quando ista dicebat, verborum suorum facta, & opera commendabat. Cum enim dixit: *Pater in me manens, ipse facit opera, quae opera tunc dicebat nisi verba quae loquebatur?* Et eorum verborum fructus erat fides illorum. Verum tamen evangelizantibus discipulis non tam pauci quam illi erant, sed Gentes etiam crediderunt. (tract. 72.) Nonne ab ore ipsius dives ille tristis abscelsus? Et tamen postea quod ab illo auditum non fecit unus, fecerunt multi, cum per discipulos loqueretur. Ecce majora fecit praedicatus a credentibus, quam locutus audientibus. Verum hoc adhuc movet quod hic majora per Apostolos fecit. Non autem ipsos tantum significans ait, *Qui credit in me*. Numquid inter credentes in Christum non est computandus qui non fecerit opera majora quam Christus? Durum est nisi intelligatur. Apostolus dicit Rom. 4. „Credenti in eum qui justificat impium, reputatur fides ad justitiam.“ In hoc opere faciemus opera Christi, quia & ipsum credere in Christum, opus est Christi: hoc operatur in nobis, non utique sine nobis. Audi ergo: *Qui credit in me, opera quae ego facio, & ipse faciet.* Prius ergo facio, deinde & ipse faciet: quia facio ut faciat. Quae opera, nisi ut ex impio justus fiat? Quod utique in illo, sed non sine illo Christus operatur. Profusus hoc majus esse dixerim quam creare Caelum, & terram: Caelum enim, & terra transibunt; praedestinatorum autem salus, & justificatio permanebit. Sed in caelis Angeli opera sunt Christi, numquid etiam his operibus majora facit qui cooperatur Christo ad suam justificationem? Judicet qui potest utrum majus sit justos creare quam impios justificare. Certe si aequalis sit utrumque potentia, hoc majoris est misericordiae. Sed omnia opera intelligere Christi, ubi ait, *Majora horum faciet*, nulla necessitas cogit: *horum* enim forsitan dixit quae illa hora faciebat: tunc autem verba fidei faciebat; & utique minus est verba justitiae praedicare, quod fecit praeter nos, quam impios justificare, quod ira facit in nobis, ut faciamus & nos. Magnam au-

tem spem Dominus suis promisit orantibus, dicens: *Quia ego ad Patrem vado.* *Chrysoströmus* (hom. 73.) Hoc est, non pereo, sed in propria manebit dignitate, & in caelis ero. Vel hoc dicit, ac si diceret: *Vestrum est de caetero miracula facere, ego enim vado.* *Augustinus* (tract. 72.) Et ne quisquam hoc sibi tribueret, ut etiam illa opera majora seipsum facere ostenderet, adjecit: *Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* Qui dixerat, *Faciet*, post ait, *faciam?* tamquam diceret: Non vobis hoc impossibile videatur: non enim poterit esse major me qui credit in me; sed ego sum facturus, & tunc majora quam nunc; majora per eum qui credit in me, quam nunc per me; quod non est defectio, sed dignatio, *Chrysoströmus* (hom. 73.) Dicit autem, *In nomine meo*, quia & Apostoli dicebant Act. 3. „In nomine Christi Jesu resurge, & ambulabunt.“ Omnia enim signa quae fecerunt, ipse faciebat, & manus Domini erat cum illis. *Theophylactus*. Exponit autem nobis per hoc miraculorum doctrinam: nam per orationem, ac invocationem sui nominis potest quis exercere prodigia. *Augustinus* (tract. 72.) Sed quid est, *Quodcumque petieritis*, cum videamus plerumque fideles ejus petere, & non accipere? An forte propterea quia male petunt? Male enim usus eo quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Quomodo ergo intelligendum est, *Quodcumque petieritis, hoc faciam*, si Deus aliqua petentibus fidelibus etiam consulendo non facit? An forte solis Apostolis hoc dictum debemus accipere? Absit: superius enim dixerat: *Qui credit in me, opera quae ego facio, & ipse faciet.* Ipsos quoque si cogitemus Apostolos, inveniemus eum qui plus omnibus laboravit, rogasse ut ab eo discederet angelus satanae, nec tamen quod rogaverat accepisset. Sed audi quod illic positum est, *In nomine meo*, quod est Christus Jesus. Christus Regem, Jesus Salvatorem significat: ac per hoc quodcumque petimus ad personam salutis, non petimus in nomine Salvatoris; & tamen ipse Salvator est, non solum quando facit quod petimus, verum etiam quando non facit: quoniam videt peti contra salutem, non faciendo se exhibet Salvatorem. Novit enim medicus quid pro sua, quid contra suam salutem poscat aegrotus; & ideo contraria poscentis non facit voluntatem, ut faciat sanitatem. Sane quaedam quamvis in nomine ejus petamus, non tunc quando petimus facit, sed tamen facit: differtur enim quod petimus, non negatur. Continuo autem subjicit: *Ut glorificetur Pater in Filio, si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.* Nullo modo igitur sine Patre Filius facit, quandoquidem, ut in illo Pater glorificetur, propterea facit. *Chrysoströmus* (hom. 73.)

Cum

Cum enim Filius ostendatur magna potens, glorificabitur ille qui genuit. Ideo autem secundo id ponit, ut certificet sui ipsius sermonem. *Theophylactus*. Attendit etiam seriem paterna glorificationis. In nomine Jesu facta sunt signa per quae credebant Apostolorum sermonibus; & sic dum ad notitiam Patris perveniret, glorificabatur Pater in Filio.

(e) *Chrysoströmus* (hom. 74.) Quia Dominus dixerat, *Quodcumque petieritis, hoc faciam*, ut non aestiment omnem simpliciter petitionem valere induxit: *Si diligitis me, mandata mea servate*; quasi dicat: Tunc faciam quod petitis. Vel quia audientes, quoniam ad Patrem vado, consequens erat eos turbari, dicit: Non est hoc me amare, ut turbemini, sed ut faciatis mandata mea: hoc est enim amor, obedire, & credere ei qui diligitur. Quia vero consequens erat eos vehementer inquirere carnis praesentiam, & illam habere consolationem quam prius habuerunt, subjungit: *Et ego rogabo Patrem, & alium paraclitum dabit vobis.* *Augustinus* (tract. 74.) In quo ostendit & seipsum esse paraclitum. Paraclitus autem Latine dicitur advocatus; & dicitur est de Christo I. Joann. 1. „Advocatum, habemus apud Patrem Jesum Christum justum.“ *Alewinus*. Vel paraclitum, id est consolatorem: habebat enim & tunc unum consolatorem, qui miraculorum dulcedine, & praedicatione eos erigere, & confortare solebat. *Didymus* de Spiritu Sancto. Sed Spiritum Sanctum alium paraclitum nominavit, non juxta naturae differentiam, sed juxta operationis diversitatem. Cum enim Salvator mediatoris, & legati personam habebat, ex qua Pontifex deprecaretur pro peccatis nostris, Spiritus Sanctus secundum aliam significationem paraclitus, ab eo quod consolatur in tristitia positus, nuncupatus est. Verum nollet Filii, & Spiritus Sancti operatione diversa varias aestimare naturas: siquidem in alio loco reperitur paraclitus Spiritus legati apud Patrem persona fungi, ut ibi (Rom. 8.) „Ipse Spiritus interpellat pro nobis.“ Salvator quoque consolationem operatur in cordibus eorum qui indigent: scriptum est enim I. Mach. 14. „Et humiles populi sui consolatur est.“ *Chrysoströmus* (hom. 74.) Ait autem, *Rogabo Patrem*, ut fide dignum faciat eis sermonem: quoniam si dixisset, *Ego mittam*, non simpliciter credidissent. *Augustinus* (a) contra Arrianos (cap. 19.) Qui tamen ut inseparabilia sua, & Patris opera demonstraret, alibi ait (infra 16.) *Cum abiero, mittam eum ad vos.* *Chrysoströmus* (hom. eadem.) Quid autem Apostolus plus haberet, si Patrem

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) Al. alicui.

Ex edit. P. Nicol. (a) Contra sermones Arrianorum.

solum rogaret, ut Spiritum alii daret? quoniam illi mutoties & sine oratione ostenduntur hoc facientes. *Alewinus*. Rogabo igitur dicit, ut inferior secundum humanitatem Patrem meum, cui sum aequalis, & consubstantialis secundum divinam naturam. *Chrysoströmus* (hom. eadem.) Dicit autem, *Ut maneat vobiscum in aeternum*, quoniam neque post mortem recedit. Per hoc etiam occulte insinuat, quod Spiritus Sanctus non patietur mortem ut ipse, neque abit. Ne autem paraclitum audientes, rursus incarnationem aliam suspicerent, & oculis putent eum videre, subjungit: *Spiritus veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum.* *Augustinus* (tract. 74.) Hic est utique in Trinitate Spiritus Sanctus, quem Patri, & Filio consubstantialialem, & coaeternum Fides Catholica profiteretur. *Chrysoströmus* (hom. 74.) Spiritum autem veritatis eum vocat per hoc quod figuras veteris testamenti manifestat. Mundum autem hic malos dicit; visionem autem certissimam cognitionem dicit, quia visus est apertior sensus. *Beda*. Nota etiam, quod cum Spiritum Sanctum, Spiritum veritatis dicit, Spiritum Sanctum esse Spiritum suum ostendit: deinde cum a Patre eum dari narrat, Patris etiam eum Spiritum esse declarat; ac per hoc Spiritus Sanctus a Patre procedit, & Filio. *Gregorius* 5. Moral. (cap. 20. in nov. autem exempl. 19.) Spiritus autem Sanctus omnem quem repleverit, ad desideranda invisibilia accendit; & quoniam mundana corda solum visibilia diligunt, hunc mundus non accipit; quia ad diligenda invisibilia non assurgit. Saeculares etenim mentes quanto se foras per desideria dilatant, tanto ad receptionem illius, sinum cordis angustiant. *Augustinus* (tract. 74.) Sic autem mundum, id est mundi dilectores, dicit non posse accipere Spiritum Sanctum, velut si dicamus: Injustitia iusta esse non potest. Mundus ergo, id est mundi dilectores, non potest eum accipere, quia non videt eum. Non enim habet invisibiles oculos mundana dilectio, per quos videri Spiritus Sanctus nisi invisibiliter non potest. Sequitur: *Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit.* Sed ne putarent quod dictum est, *Apud vos manebit*, ita dictum quemadmodum apud homines hospes visibiliter manere consuevit; adjecit, *In vobis erit.* *Chrysoströmus* (hom. 74.) Quasi dicat: Non ita apud vos manebit sicut ego, sed in vestris habitabit animabus. *Augustinus* (tract. 74.) Prius autem est esse (1) alicubi, post manere. Sed exposuit quod dixerat, *Apud vos*, cum adjunxit, *In vobis*. Si enim non fit in vobis, non potest esse

(1) in

quoniam nullus potest venire ad Patrem nisi per me, exæquat seipsum ei qui genuit. Qualiter autem dixerit, *Quo vado scitis, & viam scitis*, ostendit subdicens: *Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis*; quasi dicat: Si sciretis meam substantiam, & dignitatem, & eam quæ Patris est sciretis. Noverant quidem eum, sed non ita ut oportebat: postea autem Spiritus veniens perfectam in eis construxit cognitionem; & propter hoc subditur: *Amodo cognoscatis eum*; dicit autem eam quæ secundum mentem cognitionem. *Et vidistis eum*, scilicet per me, ostendens quoniam qui videt eum, & Patrem videt. Viderunt autem eum, non in nuda substantia, sed carne indutum. *Beda*. Sed querendum est quomodo nunc dicat Dominus: *Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis*; cum præmiserit supra: *Quo ego vado scitis, & viam scitis*. Datur ergo intelligi quia quidam eorum sciebant, quidam vero nesciebant, quorum unus erat Thomas. *Hilarius 7. de Trinit. (ubi supra)*. Vel aliter continua. Cum iter ad Patrem per Filium sit, querendum est utrum hoc per doctrinæ admonitionem, an per naturæ fidem sit. Intelligentiæ igitur sensum in consequentibus requiramus; nam sequitur: *Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis*. In sacramento enim assumpti corporis divinitatis paternæ naturam confirmans, hunc ordinem tenuit; tempus autem visionis separavit à tempore cognitionis: nam quem cognoscendum ait, eundem jam dixit & visum, ut naturæ jam pridem in se conspectæ scientiam ex tempore nunc hujus revelationis acciperent.

(c) *Hilarius 7. de Trinit. (ante fin.)* Com-movit Apostolum Philippum novitas dictorum. Homo cernitur, Dei se Filium confitetur, cognito se cognoscendum Patrem fateatur, Patrem visum esse dicit. Prorupit igitur apostolica familiaritas Dominum interrogans; unde dicitur: *Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis*. Non visum negavit, sed ostendi sibi rogavit; neque ostensionem velui corporalis contemplationis intuitum desideravit, sed demonstrationem intelligendi ejus qui visus est postulavit. Filium enim in habitu hominis vide-rat, sed quomodo per id Patrem viderit, nescit: nam ut ostensio illa intelligendi potius esset demonstratio, quam videndi, subjecit, *Et sufficit nobis*. *Augustinus 1. de Trinit. (cap. 8.)* Illa enim lætitia qua nos adimplebit cum vultu suo, nihil amplius requiretur: quod bene intellexerat Philippus, ut diceret: *Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis*. Sed pondum intellexe-

(1) Editiones Romana, & Veneta Nicolini omittunt, & viam scirent. (2) Al. omittitur Vidistis istum. (3) Al. contingendum.

rat eo quoque modo ad ipsum se potuisse dicere: Domine, ostende nobis te, & sufficit nobis. Ut enim hoc intelligeret, responsum est ei à Domino: unde sequitur: *Dixit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me?* *Augustinus* supet Joannem (tract. 70.) Sed quomodo hoc dicit, cum & quo iret scirent, (& et viam scirent, non ob aliud nisi quod ipsum scirent? Sed facile ista quæstio solvitur, si dicamus, quod eum aliqui eorum sciebant, aliqui nesciebant, de quibus erat Philippus. *Hilarius 7. de Trinit. (ut supra)*. Arguit ergo Apostolum in cognoscendo se ignorantem: cum enim ea quæ gereret, propria Deo essent, calcare undas, jubere ventis, peccata dimittere, mortuis vitam reddere; hinc quærelæ omnis orta quæstio est, quod in homine assumptum Dei non intellecta natura est. Et ideo postulanti ut sibi Patrem ostenderet, ait: *Philippus, qui videt me, videt & Patrem*. *Augustinus* (tract. 70.) Solem enim de simillimis duobus ita loqui: Vidistis illum? (2) Vidistis istum. Sic ergo dictum est: *Qui videt me, videt & Patrem*; non quod ipse sit Pater, & Filius; sed quod à Patris similitudine in nullo profus discrepet Filius. *Hilarius 7. de Trinit. (ubi supra)*. Non autem ille hic visum oculorum carnalium significat; non enim hoc quod ex partu Virginis carnale est, ad contemplandam in eo Dei formam, & imaginem proficit; sed intellectus Dei Filius id præstat ut intellectus & Pater sit, dum ita imago est ut non differat genere, sed significet auctorem: pon enim solitariū sermo significat, & indifferentem; tamen naturam professio docet: cum enim dicitur, *Et Patrem*, exclusa est singularis, atque unici intelligentiæ; & quid reliquum est, nisi ut per naturæ unicam similitudinem Pater per Filium visus sit? *Augustinus* (tract. eodem.) Sed numquid objurgandum est qui cum similem viderat, etiam illum cui est similis, vult videre? Sed ideo discipulum Dominus arguebat, quoniam cor postulantis videbat. Tamquam enim melior esset Pater quam Filius, ita Philippus Patrem nosse cupiebat; & ideo nec Filium sciebat, quo alium meliorem esse credebatur. Ad hunc ergo sensum (3) corrigendum dictum est: *Non credis quia ego in Patre, & Pater in me est?* quasi dicat: Si ad te multum est hoc videre, saltem quod non vides crede. *Hilarius* (ubi supra.) Quæ enim ignorandi Patrem, aut ostendendi ignorantibus necessitas relinquebatur, cum Pater in Filio visus esset ex proprietate naturæ, dum ex indifferentis unitatis unum sint natus, & generans; ut hic sermo Domini sequeretur: *Non credis quia*

ego in Patre, & Pater in me est? *Augustinus* (2) 7. de Trinit. (cap. 8.) Volebat enim eum ex fide (1) vivere, antequam illud posset videre; & ideo dicit: *Non credis?* Contemplatio quippe merces est fidei; cui mercedi per fidem corda mundantur. *Hilarius 7. de Trinit. (circa fin.)* Pater autem in Filio est, & Filius in Patre, non per duplicem convenientium generum conjunctionem, neque per instam capaciōis substantiæ naturam, quia per corporalem necessitatem exteriora fieri his quibus continentur interiora non possunt; sed per nativitatem viventis naturæ ex vivente, dum non aliud ex Deo quam Deus nascitur. *Hilarius 5. de Trin.* Naturam enim suam, ut ita dicam, sequitur indemutabilis Deus, indemutabilem gignens Deum. Nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta nativitas. Subsistentem igitur in eo Dei naturam intelligimus, cum in Deo Deus sit, nec præter eum qui est Deus, quisquam alius Deus sit. *Chrysostomus* (hom. 73.) Vel aliter totum. Philippus hic corporeis oculis Patrem volebat videre, quia & ipsum Filium ita se existimabat vidisse, foras à Prophetis audiens, quoniam, vidi Dominum. *Blai. 6. & ideo dixit: Ostende nobis Patrem*. Etenim Judæi interrogaverunt, Quis est Pater tuus? & Petrus, & Thomas, quo iret; & nullus didicit manifeste. Ut ergo non videatur onerosus esse Philippus, & ipse interrogans, *Ostende nobis Patrem*, adjunxit, *& sufficit nobis*; id est, nihil plus querimus. Dominus autem non dixit ei, Impossibile petis; sed ostendit quoniam neque ipsum Filium vidit: nam si hunc potuisset videre, & illum vidisset; & ideo dicit: *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me?* Non dixit, Non vidistis me, sed non cognovistis me, quantum ad hoc scilicet quod Filius hoc manens quod Pater, decenter in seipso ostendit eum qui genuit. Deinde dividens hypostases, ait: *Qui videt me, videt & Patrem*: ne quis dicat, quod ipse est Pater, ipse Filius, Ostendit autem per hoc quoniam neque Filium visum corporeo vidit. Si autem aliquis hic visum cognitionem dicere velit, non contradicō; quasi dicat: Qui cognovit me, cognovit & Patrem. Sed non dixit hoc, sed consubstantialitatem representare volens dixit: Qui meam substantiam vidit, vidit & eam quæ Patris. Unde patet quod non est creatura: creaturam enim videntes Deum nesciunt omnes: Philippus etiam substantiam Patris videre querebat. Si ergo alterius substantiæ esset, non diceret: *Qui videt me, videt & Pa-*

rem. Sed nec aliquis in argento auri substantiam videre potest: non enim alia per aliam apparet naturam. *Augustinus* (ut supra.) Deinde non ad solum Philippum, sed ad omnes pluraliter loquitur, dicens: *Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor*. Quid est *A meipso non loquor*, nisi à meipso non sum, qui loquor? Ei quippe tribuit quod facit de quo est ipse qui facit. *Hilarius 7. de Trinit. (circa fin.)* Unde neque se Filium negavit, nec naturam in se paternæ virtutis abscondit: nam dum loquitur, ipse in substantia manens loquitur; dum autem non à se loquitur: nativitatem in se Dei à Deo testatur. *Chrysostomus* (hom. cit.) Vide autem (2) abundantem super unius substantiæ demonstrationem: nam subditur: *Pater autem in me manens, ipse facit opera*; quasi dicat: Nequaquam aliter facti Pater, & aliter ego; sicut & alibi (supra 10.) ait: *Si non facio opera Patris mei, non creditis mihi*. Sed quomodo à verbis incipiens, ad opera venit? Conveniens enim erat dicere, Ipse loquitur verba; sed duo ponit de doctrina, & signis, aut quia & verba opera erant. *Augustinus* (tract. 72.) Nam qui proximum loquendo edificat, bonum opus operatur. In his duabus sententiis diversis nobis adversantur heretici. Ariani dicunt: Ecce inæqualis est Patri Filius; non à seipso loquitur. Dicunt Sabelliani: Ecce qui Pater est, ipse est Filius. Quid est *Pater in me manens ipse facit*, nisi in me maneo ego qui facio? *Hilarius 7. de Trinit. (ubi supra)*. Sed manet in Filio Patrem, non est singularis, atque unici; operari vero per Filium Patrem, non est differentis, aut exteri; sicut non unius est, non à se loqui qui loquitur, neque rursus alieni, ac separabilis loqui per loquentem. Et quia in se Patrem loqui, & operari docuerat, perfecte hujus unitatis fidem statuit, dicens: *Credite mihi quia ego in Patre, & Pater in me est*: ne scilicet per virtutis efficientiam, & non per naturam, quæ secundum nativitatem est, proprietatem, Pater in Filio, & operari crederetur, & loqui: sic enim habetur in Græco. Nostra littera habet: *Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me est?* *Augustinus* (tract. 70.) Antea solus Philippus arguebatur. (3) *Chrysostomus* (ut supra.) Si vero non sufficit hoc ad ostendendum consubstantialitatem, saltem ad operibus discite: unde subditur: *Alioquin propter opera ipsa credite*. Vidistis enim signa cum auctoritate, & omnia quæ deitatis erant propria, & quæ solus Pater operatur, peccata solva, mortem recedentem, &

(1) Al. videre. (2) Forte superabundantem unius substantiæ &c. Legit Nicolai abundantiam super unius substantiæ demonstrationem. (3) Supplet idem Nicolajus ut sequitur. Nunc autem non eum solum ibi fuisse qui arguendus esset ostenditur. Propter opera ipsa credite (inquit) quia ego sum. EX EDIT. P. NICOL. (a) Lib. 1. de Trinit. cap. 2.

eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem quem audistis, non est meus, sed ejus qui misit me Patris. Hæc locutus sum vobis; apud vos manens. Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcumque dixerit vobis. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat, ego do vobis.

(h) Non turbetur cor vestrum, neque formidet. Audistis quia ego dixi vobis: Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est. Et nunc dixi vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis. Jam non multa loquar vobiscum. Venit enim Princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam. Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc.

(a) **A**ugustinus (tract. 67.) Ne discipuli mortem Christi tamquam homines timerent, & ideo turbarentur, consolatur eos, etiam Deum se esse contentans: unde dicitur: *Et ait discipulis suis: Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite*; quasi dicat: Consequens est, si in Deum credidistis, ut in me credere debeatis: quod non esset consequens, si Christus non esset Deus. Mortem metuistis huic formæ servi; non turbetur cor vestrum, suscipiabit illam formam Dei. *Chrysoströmus* (hom. 72.) Ea etiam quæ in me est fides, & in Patrem qui genuit, potentior est his quæ supervenient, & nihil contra eam potest prævalere difficultas. Hoc etiam modo divinitatis virtutem ostendit, quia ea quæ in mente habebant ducit in medium dicens: *Non turbetur cor vestrum. Augustinus* (tract. 67.) Quia igitur etiam sibi metuebant discipuli, cum Petro dictum esset fidentiori, atque promptiori: *Non cantabit gallus, donec ter me neges*, subiunxit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*; per quod à turbatione (1) recreantur, certi ac fidentes etiam post periculationem tentationum, se apud Deum cum Christo esse mansuros: quia est alius est alio fortior, sapientior, justior, sanctior, nullus alienabitur ab illa domo ubi mansionem pro suo quique accepturus est merito. Denarius quidem ille æqualis est omnibus quem paternitas eis qui operati sunt, in vinea, jubet dari: quo utique denario vita significatur æterna, ubi amplius alio nemo vivit, quoniam vivendi non est diversitas in æternitate mansura; sed multæ mansiones diversas meritorum in una vita æterna significant dignitates. *Gregorius* super Ezechielem (hom. 16.) Vel hæc ratione conveniunt mansiones multæ cum uno denario (2) quia est alter minus, atque alius amplius exultat, omnes tamen unum gaudium conditoris sui visione lætificat. *Augustinus* (tract. 67.) Atque ita Deus erit omnia in omnibus, ut quoniam Deus caritas est, per caritatem fiat ut quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim quisque etiam ipse habet,

(1) *Al.* recreantur cæteri, ac fidentes. *Forse etiam* recreantur cæteri, fidentes, &c.

(2) *Al.* desit quia:

cum amat in altero quod ipse non habet: non enim erit ita aliqua invidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus unitas caritatis, *Gregorius* ult. Moral. (cap. 24.) Eiusdem etiã disparilitatis dampna non sentiunt: quia tantum sibi unusquisque percipit quantum sufficit. *Augustinus* (tract. 67.) Respuendi autem sunt à corde christiano qui putant ideo dictum multas esse mansiones, quia extra Regnum Cælorum erit aliquid ubi maneant beati innocentes, cum sine baptismo ex hac vita emigraverint, sine quo ipse Regnum Cælorum intrare non possunt. Absit autem ut cum omnis domus regnantium filiorum non sit alibi nisi in regno, ipsius regni domus pars aliqua non sit in regno: non enim ait Dominus, In beatitudine sempiterna mansiones multæ sunt, sed in domo Patris mei. *Chrysoströmus* (hom. 72.) Vel aliter continua. Quia Dominus supra dixerat Petro: *Quo ego vado, non potes me sequi modo, sequeris autem postea*: ne æstimet soli Petro hanc promissionem esse datam, dixit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*; hoc est, & vos regio illa suscipiet quæ & Petrum: copia enim est ibi multa mansionum, & non est dicere quoniam præparatione indigent, & propter hoc subdit: *Si quo minus, dixissem vobis quia vado parare vobis locum. Augustinus* (tract. 68.) Ubi satis ostendit, ideo se hoc illis dixisse, quia jam ibi mansiones multæ sunt, & non est opus illi aliquam præparare. *Chrysoströmus* (ut supra.) Quia vero dixerat, *Non potes me modo sequi*, ut non æstimet se ab eo finaliter abesse esse, subiungit: *Et si abiero, & præparavero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, & vos sitis*: ex quo ostendit quod oportet eos vehementer considerare. *Theophylactus*. Ac si dicat utrumque. Vos turbati non oportet, si parata sint, si non. Nam est parata non sint, ego cum omni solertia præparavero vobis illas. *Augustinus* (tract. 68.) Sed quomodo vadit, & parat locum, si jam mansiones multæ sunt? Sed nondum sunt, sicut paranda sunt: easdem enim mansiones,

quas

quas prædestinando præparavit, præparat operando. Jam ergo sunt in prædestinatione: si quo minus, dixisset: Ibo, & præparabo, hoc est prædestinabo; sed quia nondum sunt in operatione, dicit: *Et si abiero, & præparavero vobis locum. Parat autem modo mansiones, mansionibus præparando mansores. Quippe cum dixit, In domo Patris mei mansiones multæ sunt*; quid putamus esse domum Dei, nisi templum Dei, de quo Apostolus dicit 1. Corinth. 3. „Templum „Dei sanctum est, quod estis vos.“ Hæc ergo domus Dei adhuc ædificatur, adhuc præparatur. Sed quid est quod ut præparet abierit, cum nostros præparet, quod non faciet, si reliquerit? Sed illud significat, quia ut parentur istæ mansiones, vivere debet justus ex fide: si autem vides, non est fides. Eat ergo ne videatur, lateat ut credatur. Tunc enim locus paratur, si ex fide vivatur: creditus desideretur, ut desideratus habeatur. (1) Si bene intelligis, nec unde vadit, nec unde venit recedit. Vadit ergo latente eo, venit apparendo. Sed nisi maneat regendo, ut proficiamus bene vivendo, non parabitur locus ubi possumus manere perseverando. *Alcimus*. Dicit ergo: *Si abiero*, per carnis absentiam, iterum veniam, per divinitatis præsentiam: vel iterum veniam judicare vivos, & mortuos. Et quia sciebat eos interrogaturos, quo iret, vel per quam viam iret, subiungit: *Et quo ego vado scitis*, scilicet ad Patrem, & viam scitis, scilicet per meipsum. *Chrysoströmus* (ut supra.) Hoc autem dicens, desiderium quod in eorum mente erat, ostendit, & dat eis desiderium interrogandi.

(b) *Chrysoströmus* (hom. 72.) Si Judæi volentes à Christo separari, quærebant quo iturus esset, multo magis discipuli nunquam ab eo separari volentes, hoc dicere cupiebant, & interrogant eum ex multa dilectione, & timore; & ideo dicitur: *Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quo vadis, & quomodo possumus viam scire?* *Augustinus* (tract. 69.) Utrumque illos Dominus dixerat scire, utrumque dicit iste nescire; sed nescit ille mentiri: ergo illi sciebant, & se scire nesciebant. Convincit ergo eos hoc scire: unde subditur: *Dicit ei Jesus: Ego sum via, veritas, & vita. Augustinus* de Verb. Decm. (serm. 54.) Quasi dicat: Quia vis ire, ego sum via; quo vis ire, ego sum veritas; ubi vis permanere, ego sum vita. Veritatem, & vitam omnis homo capit; sed viam non omnis invenit. Deum esse quamdam vitam æternam, & parat locum, si jam mansiones multæ sunt? Sed nondum sunt, sicut paranda sunt: easdem enim mansiones,

S. Thom. Oper. Tom. LX.

(1) *Al.* si bene intelligendo nec unde vadis, nec unde venis, recedis. (2) *Legit clariori sensu P. Nicolai*: Quid autem opus erat ut adderet, *Veritas, & vita*; cum jam via cognita per quam iret, restaret nosse quo iret; nisi quia ad veritatem ibat, & ad vitam? Ibat ergo, &c.

Verbum ergo Dei, quod apud Patrem est veritas, & vita, assumendo hominem, factum est via. Ambula per hominem, & pervenies ad Deum. Melius enim est in via claudicare, quam præter viam fortiter ambulare. *Hilarius* 7. de Trinit. (ante fin.) Non enim nos in erratica, atque in invia deducit ille qui via est; neque illud per falsa qui veritas est; neque in mortis relinquit errore qui vita est. *Theophylactus*. Cum itaque activam exerces, sit tibi Christus via; cum autem in contemplativa perseveras, efficitur tibi veritas. Adjecta autem vita est activo, & contemplativo: decet enim ire, & prædicare pro futuro sæculo. *Augustinus* (tract. 59.) Sciebant ergo viam, quia sciebant ipsum qui est via. (2) Quid autem opus erat ut adderet, *Veritas, & vita*, cum restaret nosse quo iret? Quia ad veritatem ibat, & ad vitam. Ibat ergo ad seipsum per seipsum. Sed numquid, ó Domine, ut venires ad nos, reliqueras te? Scio quidem quod formam servi accepisti, & in carne venisti, manens ubi eras, & per hanc redisti, non reliquens quo veneras. Si ergo per hanc & venisti, & redisti; per hanc nobis non solum qua venimus ad te, verum etiam tibi qua venires, & redires via fuisti. Cum vero ad vitam, quod es ipse, ivisti, eandem carnem tuam de morte ad vitam duxisti. Itaque dum caro de morte venit ad vitam, Christus venit ad vitam. Et quia Verbum est vita, Christus venit ad seipsum: quoniam utrumque est Christus, una persona, scilicet Verbum caro. Venerat etiam per carnem Deus ad homines, veritas ad mendaces: est enim Deus verax, omnis autem homo mendax. Cum itaque se ab hominibus abstulit; atque illuc ubi nemo mentitur, carnem suam levavit, idem ipse, qua Verbum caro factum est; per seipsum, id est per carnem suam, ad veritatem, quod est ipse, remeavit: quam quidem veritatem, quamvis inter mendaces etiam in morte servavit. Ecce ego ipse, si loquor vobis quod intelligatis, quodammodo ad vos procedo, nec me relinquo. Cum autem tacuero, quodammodo ad me redeo, & vobiscum maneo, si tenueritis quod audistis. Si hoc potest imago quam fecit Deus, quid potest ex Deo nata imago? Ac per hoc & ipse per seipsum, & ad seipsum, & ad Patrem, & nos per ipsum, & ad ipsum, & ad Patrem imus. *Chrysoströmus* (hom. 72.) Si enim (dicit) ego sum dominus ducendi ad Patrem, omnino venietis illuc: neque enim est possibile alia venire via. Cum autem supra 6. dixerit: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit illum*, nunc dicens,

d 3

quo-

in vobis ejus scientia: sic enim à vobis videtur in vobis & veitra conscientia. *Gregorius 2. Moral.* (cap. 41. in nov. exemp. 28.) Si autem Spiritus Sanctus in discipulis manet, quomodo jam singulari signum erit quod in mediatore permanet? secundum illud supra 1. *Supra quem videris Spiritum descendentem, & manentem, hic est qui baptizat.* Quod tamen citius cognoscimus, si dona ejusdem Spiritus discernamus: in his enim donis sine quibus ad vitam perveniri non potest, Spiritus Sanctus in electis omnibus semper manet; in illis autem quibus non nostra vita servatur, sed aliorum quaeritur, nequaquam semper manet: aliquando enim se à signorum ostensionibus subtrahit, ut eo humiliter virtutes ejus habeantur. Christus autem in cunctis eum, & semper habet praesentem. *Chrysostomus* (hom. 74.) Hic autem sermo oppositas haereseos velut unioctum sustulit: nam dicere alium ostendit ejus, id est Spiritus, hypostasios differentiam; dicere vero *Paraclitum*, substantiae cognitionem. *Augustinus* (a) contra *Arrianos* (cap. 19.) *Consolatore* enim (quod officium tamquam personae infimae in Trinitate Spiritui Sancto deputant) Deum dicit *Apostolus*, secundum illud 2. *Corinth.* 8., *Is qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus.* Deus est itaque Spiritus Sanctus, qui consolatur humiles. Aut si hoc de Patre, vel Filio dictum ab *Apostolo* volunt accipi, desinat consolationis tamquam munere proprio separare à Patre, & Filio Spiritum Sanctum. *Augustinus* super *Joannem* (tract. 74. & seqq.) Sed (1) cum „ caritas Dei diffusa sit in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis:“ *Rom.* 5. quomodo diligemus, & mandata Christi servabimus, ut eum accipiamus quem nisi habuerimus, diligere, & mandata servare non possumus? An forte praecedat in nobis caritas, qua diligamus Christum, ut diligendo Christum, ejusque faciendū mandata, mereamur accipere Spiritum Sanctum, ut caritas Dei Patris diffundatur in cordibus nostris? Perversa est ista sententia. Qui enim se Filium Dei diligere credit, & Patrem non diligit, profecto nec Filium diligit, sed quod sibi ipsi (2) videtur confinxit. Restat ergo ut intelligamus, Spiritum Sanctum habere qui diligit, & habendo mereri ut plus habeat, & plus habendo plus diligit. Jam itaque habebant Spiritum discipuli, quem Dominus promittebat: sed dandus eis erat amplius: habebant occulte, accepturi erant manifeste. Proinde non solum non habenti, verum etiam habenti non incausam promittitur: non ha-

(1) *Al.* Si cum. (2) *P. Nicolai* omittit videtur.

Ex edit. *P. Nicol.* (a) Contra sermones *Arrianorum*: non contra sectam *Arrianorum*, sicut prius, vel contra *Arrianos*, ut jam antea notabatur indice nimis generali.

benti quidem, ut habeatur; habenti autem, ut amplius habeatur. *Chrysostomus* (hom. 74.) Quando igitur discipulos purgaverat per sacrificium passionis, & peccatum solutum erat, & ipsi ad pericula, & agones mitebantur, oportebat Spiritum Sanctum venire abundantem. Non autem statim post resurrectionem, ut in multo ejus constituti desiderio, cum multa eum suscipiant gratia.

(f) *Augustinus* (tract. 75.) Ne quisquam putaret quod ita Spiritum Sanctum Dominus daturus fuerat, velut per seipsum non & ipse esset futurus cum eis adjecit, & ait: *Non reliquam vos orphanos.* Orphani pupilli sunt: illud enim est Graecum, hoc Latinum. Quamvis ergo nos *Filius Dei* suo Patri adoptivus filios, tamen in hoc etiam ipse erga nos paternum ostendit affectum. *Chrysostomus* (hom. 74.) Et quidem à principio dixerat, *Venietis quo ego vado; sed quia hoc longum tempus erat, promisit Spiritum.* Et quia nesciebant quid est hoc, promittit eis suam praesentiam, quam maxime quaerebant, cum dicit, *Veniam ad vos.* Ne tamen rursus eandem quaerant praesentiam, qualem & prius habuerunt, occulte hoc excludit, cum subdit: *Adhuc modicum & mundus me jam non videt; vos autem videtis me;* ac si diceret: *Veniam quidem ad vos, non tamen ut prius vobiscum per unquamque diem consistens.* Et ne dicant: *Qualiter igitur Judaeis dixisti: Amodo non videbitis me?* solvit opinionem dicens: *Ad vos solos veniam.* *Augustinus* (tract. 75.) Videbat enim tunc cum mundus carnis oculis in carne conspicuum; non autem videbat quod, in carne Verbum latebat. Sed quoniam post resurrectionem etiam carnem suam, quam non solum videbant, verum etiam contradicendam demonstravit suis, noluit demonstrare non suis, hinc dictum est: *Adhuc modicum & mundus me jam non videt; vos autem videbitis me.* Sed quoniam in iudicio eum mundus videbit, quo nomine significati sunt à regno ejus alieni; melius intelligitur illud etiam tempus significare voluisse quando in fine saeculi auferetur ab oculis damnatorum, ut eum de caetero videant diligentes. *Modicum* autem dixit, quia id quod prolixum videtur hominibus, brevissimum est ante oculos Dei.

Sequitur: *Quia ego vivo, & vos vivetis.* *Theophylactus.* Quasi dicat: *Et si mortem subiero, tamen resurgo.* Vos quoque vivetis, hoc est, cum videritis me, lætabimini, & tamquam mortui revivificetis in apparitione mea. *Chrysostomus* (hom. 74.) Mihi autem videtur vitam

non praesentem dicere, sed futuram; ac si dicat: *Mors Crucis non distare faciet vos à me in finem; sed momento parvo occultat me à vobis.* *Augustinus* (tract. 75.) Cur autem de praesenti se dixerit vivere, illos autem de futuro esse victuros, nisi quia & vitam carnis (1) resurgentis qualis in ipso praecedebat, ut illis est pollicitus secuturam? Et quia ipsius mox futura erat resurrectio, praesentis temporis ponit verbum, propter significandam celeritatem; illorum autem, quoniam saeculi differret in finem, non ait, *Vivitis, sed vivetis.* Quia vero vivit ille, ideo & nos vivemus; per hominem quippe mors, & per hominem resurrectio mortuorum:“ 1. *Corinth.* 15. Sequitur: *In illo die,* de quo scilicet ait, *Et vos vivetis, vos cognoscetis,* contemplando, quamvis & nunc credendo noverimus, quia ego sum in Patre, & vos in me, & ego in vobis: quia quando vivemus ea vita qua mors absorberetur, tunc perficeretur hoc ipsum quod nunc inchoatum est jam per ipsum, ut sit in nobis, & nos in ipso. *Chrysostomus* (hom. 74.) Vel in illo die cum resurgam, cognoscetis: quia cum viderunt eum resurrexisse, & esse cum eis, tunc certissimam fidem didicerunt. Magna enim erat virtus Spiritus Sancti, quae omnia eos docebat. Quod autem dictum est, *Ego sum in Patre,* humilitatis est; quod autem dicit, *Et vos in me, & ego in vobis,* humanitatis est, & auxilii quod est à Deo. Consuevit enim Scriptura multoties eisdem verbis in Deo, & hominibus positus non similiter uti. *Hilarius* 8. de *Trinit.* (ante med.) Vel hoc dicit, ut cum ille in Patre per naturam divinitatis esset, nos autem in eo per corporalem ejus nativitatem; & ille rursus in nobis per sacramenti mysterium inesse crederetur: ipse enim testatus est supra 6. *Qui edidit carnem meam; & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* *Alcuinus.* Per dilectionem autem, & observantiam mandatorum ejus, tunc perficeretur hoc ipsum quod nunc inchoatum est per ipsum, ut sit in nobis, & nos in ipso. Et ut omnibus, non tantum *Apostolis*, hanc beatitudinem promississe videatur, adjungit: *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me.* *Augustinus* (tract. 75.) Qui habet in memoria, & servat in vita; qui habet in sermonibus, & servat in operibus; qui habet audiendo, & servat faciendo; qui habet faciendo, & servat perseverando; ipse est qui diligit me. Opere est demonstranda dilectio, ne sit infructuosa nominis appellatio. *Theophylactus.* Ac si dicat: Vos putatis quod ex affectione quadam tristitiamini de morte mea; sed ego signum dilectionis reputo mandata mea servari. Qualem

autem prerogativam obtineat qui diligit, (2) ostendit subdens: *Qui autem diligit me, diligitur à Patre meo; & ego diligam eum.* *Augustinus* (tract. 75.) Sed quid est diligam, tamquam tunc non diligit? Exponit per id quod sequitur: *Et manifestabo ei meipsum;* id est, ad hoc diligam ut manifestem; & ipsam visionem mercedem fidei accipiamus. Nunc enim ad hoc nos dilexit ut credamus, tunc ad hoc ut videamus: quia & nos nunc diligimus credendo quod videbimus; tunc autem diligemus videndo quod credidimus. *Augustinus* ad *Paulinam* de videndo Deo (cap. 1. in fin.) (a) Sic autem promissit ostenturum seipsum dilectoribus suis cum Patre Deum unum, non quomodo in hoc saeculo visus est in corpore, & à malis. *Theophylactus.* Vel quia post resurrectionem, appariturus illis erat in corpore magis representante divinitatem, ne credant ipsum spiritum fore, seu phantasma, ob hoc praedixit illis, ut tunc videntes illum non diffidant, sed reminiscantur quia propter mandatorum suorum custodiam apparet eis; atque ideo tenentur semper custodire illa, ut perpetuo eis appareat.

(g) *Augustinus* (tract. 76.) Quia Dominus dixerat: *Adhuc modicum & mundus me jam non videt, vos autem videbitis me;* interrogavit eum de hoc ipse *Judas,* non ille traditor ejus, qui *Scarioth* cognominatus est, sed cujus *Epistola* inter *Scripturas* canonicas legitur: unde dicitur: *Dicit ei Judas, non ille Scarioth; Domine, quid factum est, quia nobis manifestaturus es teipsum, & non mundo? Causam quaesivit quare non se mundo, sed suis manifestaturus esset. Dominus autem exponit quare suis se manifestaturus est, non alienis: quia scilicet hi diligit, illi vero non diligit: unde sequitur: Respondit Jesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* *Gregorius* (in homil. 30. in *Evangel.*) Probatio enim dilectionis exhibitio est operis: numquam amor Dei est otiosus: operatur enim magna, si est; si vero operari renuescit, amor non est. *Augustinus* (tract. 76.) Dilectio autem sanctos discernit à mundo, quae facit unanimes habitare in domo, in qua facit Pater, & Filius mansionem; qui donant & ipsam dilectionem, quibus in fine donabunt suam manifestationem. Est enim quaedam Dei manifestatio inferior, quam prorsus impii non noverunt, quibus Dei Patris, & Spiritus Sancti manifestatio nulla est; Filii vero esse potuit, sed in carne, quae nec talis est qualis illa, nec semper illis adeste potest, sed ad modicum tempus; & hoc ad iudicium, non gaudium; ad supplicium, non ad praemium: unde sequitur: *Et ad eum veniemus.* Veniunt quidem

(1) *Al.* resurgentibus. (2) *Al.* ostendens.

Ex edit. *P. Nicol.* (a) *Epist.* 112. cap. 10.

dem ad nos dum venimus ad eos; veniunt subveniendi, venimus obediendo; veniunt illuminando, venimus intuendo; veniunt implendo, venimus capiendo: ut sit nobis eorum non extranea visio, sed interna, & in nobis eorum non transitoria mansio, sed aeterna: unde sequitur: *Et mansionem apud eum faciemus.* Gregorius (in hom. 30. ut supra.) In quorundam etenim corda venit, & mansionem non facit: quia per compunctionem quidem respectum Dei percipiunt, sed tentationis tempore hoc ipsum quod compuncti fuerant obliviscuntur, sicque ad perpetranda peccata redeunt ac si haec minime planxissent. Qui ergo Deum vere diligit, in ejus corde Dominus & venit, & mansionem facit; quia sic eum divinitatis amor penetrat ut ab hoc amore, tentationis tempore non recedat: ille enim vere amat cujus mentem delectatio prava ex consensu non superat. *Augustinus* (tract. 76.) An forte putabitur, mansionem in dilectore suo facientibus Patre, & Filio, exclusus esse ab hac mansionem Spiritus Sanctus? Quid est ergo quod superius ait de Spiritu Sancto: *Apud vos manebit, & in vobis erit?* Nisi forte quisquam sic absurdus est ut arbitretur, cum Pater, & Filius venerint, discessurum inde Spiritum Sanctum, tanquam locum daturum majoribus. Sed & huic carnali cogitationi occurrit Scriptura, cum dicit: *Ut maneat vobiscum in aeternum.* In eadem ergo mansionem cum ipsis erit in aeternum: quia nec ille sine ipsis venit, ne illi sine eo; sed propter infirmationem Trinitatis, personis singulis nominatis dicuntur quaedam, non tamen aliis separatis intelliguntur, propter ejusdem Trinitatis subsistantiam. *Gregorius* (in hom. ead.) Tanto autem quisque à superno amore disjungitur, quanto inferius delectatur: unde subditur: *Qui non diligit me, sermones meos non servat.* De dilectione ergo conditoris, lingua, mens, & vita requiratur. *Chrysostomus* (hom. 74.) Vel aliter totum. Estimavit Judas, sicut mortuos videmus in somno, ita & se eum esse visuros: unde quaerit: *Quid est quod debes te manifestare nobis, & non mundo?* quasi dicat: Vae nobis, quoniam morieris, & ut mortuus debes nobis assidere. Ne igitur hoc suspicentur, dicit: *Ego, & Pater ad eum veniemus;* quasi dicat: Sicut Pater manifestat seipsum, ita & ego: *& mansionem apud eum faciemus;* quod somniorum non est. Sequitur: *Et sermo quem audistis non est meus, sed ejus qui misit me Patris;* quasi dicat: Non me solum, sed neque Patrem amat qui hunc non audit sermonem. Dicit autem hoc, quoniam nihil extra Patrem loquitur, neque prae-

(1) Nicolai indifferenter. (2) Quatuor saepe citata exempla omittunt & Patris ad Filium. (3) Ex edit. P. Nicol. (4) Lib. 2. inter Opera Hieronymi.

ter id quod illi videtur. *Augustinus* (tract. eod.) Et fortasse propter aliquam distinctionem, ubi suos dixit, pluraliter sermones dixit, dicens: *Qui non diligit me, sermones meos non servat.* Ubi autem sermonem, hoc est verbum, non fuit esse dixit, sed Patris, seipsum intelligi voluit: non enim suum, sed Patris est Verbum; quomodo nec sua imago, sed Patris; nec suus Filius, sed Patris. Recte igitur auctori tribuit quod facit aequalis, à quo habet hoc ipsum quod illi est (1) indifferens, & aequalis. *Chrysostomus* (hom. cit.) Quia vero eorum quae dixerat, quaedam manifesta erant, & quaedam non intellexerunt, ut non turbarentur, subjungit: *Hec locutus sum vobis apud vos manens.* *Augustinus* (tract. 77.) Alia est illa mansio, quam promissit futuram, alia vero haec quam presentem esse testatur, illa spiritualis est, atque intrinsecus mentibus redditur; haec corporalis forissecus oculis, atque auribus adhibetur. *Chrysostomus* (hom. 74.) Ut autem ejus corporalem recessum facilius sustinerent, preparat eos, promittens quod ejus recessus magnorum eis esset futura causa bonorum: quia donec ipse apud eos corporaliter manebat, & Spiritus non venerat, nihil magnum poterant scire: unde sequitur: *Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quaecumque dixero vobis.* *Gregorius* (hom. 30. in Evang.) Graeca locutione paracletum, Latina advocatus dicitur vel consolator. Qui idcirco ad advocatus dicitur, quia pro errore delinquentium apud justitiam Patris intervenit, dum eos quos repleverit, exorantes facit. Consolator autem idem Spiritus vocatur, quia de peccati perpetratione merentibus, dum spem veniae preparat, ab afflictione tristitiae mentem levat. *Chrysostomus* (hom. 74.) Continuae autem em paracletum vocat propter continentes eos tribulationes. *Didymus* de Spiritu Sancto. (a) Spiritum autem Sanctum à Patre in suo miti nomine Salvator affirmat, cum proprie nomen Salvatoris sit Filius: siquidem naturae confortium, & ut ita dicam, propriae personarum esse ista voce significatur. Filii quippe tantummodo est in nomine Patris venit, salva proprietate Filii ad Patrem, (2) & Patris ad Filium. Nullus autem alius venit in nomine Patris; sed verbi gratia, in nomine Domini, Dei, & Omnipotentis. Quomodo igitur servi, qui in nomine Domini veniunt, per hoc ipsum quod subjecti sunt, & serviunt, indicant Dominum, servi quippe sunt Domini; sic & Filius, qui venit in nomine Patris, portat ejus nomen per hoc quod Unigenitus

tus Dei Filius approbatur. Quia ergo Spiritus Sanctus in nomine Filii à Patre mittitur, ostendit quia unitate sit junctus ad Filium: unde & Filius dicitur est Spiritus, per adoptionem suam filios faciens eos qui se recipere voluissent. Iste autem Spiritus Sanctus, qui venit in nomine Filii missus à Patre, docebit omnia eos qui in fide Christi perfecti sunt: omnia autem illa quae spiritualia sunt, & intellectuala veritatis, & sapientiae sacramenta. Docebit vero, non sicut qui artes aliquas, & sapientiam studio, industriaeque didicere; sed quasi ipsa ars, atque doctrina, & sapientia, veritatis Spiritus inviabiliter menti insinuat scientiam divinorum. *Gregorius* (hom. 30. in Evang.) Nisi autem idem Spiritus cordi adsit audientis, otiosus est sermo doctoris. Nemo ergo docenti homini tribuat quod ex ore docentis intelligitur: quia nisi intus sit qui doceat, doctoris lingua exterius in vacuum laborat. Sed & ipse conditor non ad eruditionem hominis loquitur, si eidem homini per unctionem Spiritus non loquatur. *Augustinus* (tract. 77.) Numquid autem dicit Filius, & docet Spiritus Sanctus, ut dicente Filio verba capiamus, docente autem Spiritu Sancto, eodem verba intelligamus? Omnis igitur, & dicit, & docet Trinitas; sed nisi etiam sigillatim commendaretur, eam nullo modo humana capere utcumque posset infirmitas. *Gregorius* (hom. ead.) Requirendum vero nobis est cur de eodem Spiritu dicatur, *Suggeret vobis omnia*, cum suggerere soleat esse minoris. Sed quia suggerere aliquando dicimus subministrare, invisibilis Spiritus suggerere dicitur, non quod nobis scientiam ab imo inferat, sed ab occulto. *Augustinus* (ut supra.) Vel quod addit, *Suggeret*, id est commemorabit vos, intelligere debemus etiam quod jubemur non oblivisci, saluberrima monita ad gratiam pertinere, (1) quae nos commemorat Christus. *Theophylactus.* Spiritus (2) itaque Sanctus, & docuit, & commemoravit: docuit quidem quaecumque non dixerat eis Christus, tanquam non valentibus portare; commemoravit vero quaecumque Dominus dixerat; sed obsecuritatis causa, vel intellectus tarditate, commendare memoriae nequiverunt. *Chrysostomus* (hom. 74.) Quia vero, & haec audientes turbantur; excogitantes odia, & prelia sibi imminere post ejus recessum, rursus eos consolatur, dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* *Augustinus* (tract. eod.) Pacem nobis reliquit in hoc saeculo, in qua manentes hostem vincimus, & ut etiam hic invicem diligamus; pacem suam nobis dabit in futuro saeculo, quando sine hoste regnabimus, ubi nunquam dissen-

credimus quia est, & cum videbimus eum sicut est. Sed quid est quod ubi dicit, *Pacem relinquo vobis*, non addit *meam*; ubi vero ait, *Do vobis*, ubi dicit *meam*? Utrum subaudiendum est *meam*, & ubi dictum non est; an forte & hic aliquid lateret? Pacem enim suam eam voluit intelligi qualem habet ipse; pax vero ista quam nobis reliquit in hoc saeculo, nostra potius dicenda est, quam ipsius. Ille quippe nihil repugnat in seipso, quia nullum habet omnino peccatum; nos autem talem pacem nunc habemus in qua adhuc dicimus: *Dimitte nobis debita nostra.* *Matth. 6.* Itemque inter nos ipsos est nobis pax, quia invicem nobis credimus quod invicem diligamus. Sed nec ipsa plena est, quia cogitatione cordis nostri invicem non videmus. Nec ignoro ista Domini verba etiam sic accipi posse ut ejusdem sententiae repetitio videatur. Quod vero Dominus adjunxit, *Non quomodo mundus dat, ego do vobis*, quid est aliud, nisi non quomodo homines dant, qui diligunt mundum? qui propterea sibi dant pacem, ut sine molestia mundo perseverantur: & quando iustis dant pacem, ut non eos persequantur, pax esse non potest vera, ubi non est vera concordia, quia disjuncta sunt corda. *Chrysostomus* (hom. ead.) Pax etiam exterior ad malum fit multoties; & eis qui habent eam nihil prodest. *Augustinus* de Ver. Dom. (serm. 59.) Est autem pax serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, amoris vinculum, consortium caritatis. Nec poterit ad hereditatem Domini pervenire qui testamentum pacis noluerit observare, nec poterit concordiam habere cum Christo qui discors voluerit esse cum Christiano. (h) *Chrysostomus* (hom. 74.) Quia dixerat, *Pacem relinquo vobis*, quod erat recedens, hoc poterat eos conturbare: ideo dicit: *Non turbetur cor vestrum, neque formidetis*; quoniam haec quidem ex dilectione, illa vero ex formidine patiebantur. *Augustinus* (tract. 78.) Hinc autem turbari, & formidare poterat cor illorum, quod ibat ab eis, quamvis venturus ad eos, ne forsitan gregem lupus hoc intervallo invaderet pastorem absentia: unde sequitur: *Audistis quia ego dixi vobis: Vado, & venio ad vos.* Ibat autem per id quod homo erat, & manebat per id quod Deus erat. Cur itaque turbaretur, & formidaret cor, quando sic deleteret oculos ut non deleteret cor? Ut autem intelligerent secundum id quod homo erat, cum dixisset, *Vado, & venio ad vos*, subjecit, atque ait: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est.* (3) Per quod ergo Filius non est aequalis Patri, per hoc erat iturus ad Patrem, à quo & venturus

(1) Al. quam nobis commemorat. (2) Al. deest itaque. (3) Al. per hoc,

ius est, iudicaturus vivos, & mortuos; per illud (1) autem in quo est equalis gignenti, nunquam recedit a Patre, sed cum illo est, ubique totus pari divinitate, quam nullus continet locus. Ipse ergo Filius Dei aequalis Patri in forma Dei, quia semetipsum exinanivit, non formam Dei amittens, sed formam servi accipiens, major est etiam seipso: quia major est forma Dei, quae amissa non est, quam forma servi, quae accepta est. Haec igitur est forma servi, in qua Dei Filius minor est non Patre solo, sed etiam Spiritu Sancto: secundum hanc formam servi pater Christus etiam parentibus minor erat, quando parvus maioribus, sicut scriptum est, subditus erat. Agnoicamus igitur geminam substantiam Christi, divinam scilicet, quae aequalis est Patri, & humanam, quae major est Patre. Utrumque autem simul, non duo, sed unus est Christus, ne sit quaternitas, sed Trinitas Deus. Ideo ergo dixit: *Si diligeritis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem*: quia naturae humanae gratulandum est, eo quod sic assumpta est a Verbo Unigenito ut immortalis constitueretur in caelo, atque ita feret (2) terra sublimis, ut incorruptibilis pulvis sederet ad dexteram Patris. Quis hinc hinc gaudet, qui sic diligit Christum; ut suam naturam iam immortalem gratuletur in Christo, (3) atque ipsum speret futurum esse per Christum? *Hilarius 9. de Trinit. (ultr. med.)* Vel aliter. Si donantis auctoritate Pater major est, numquid per doni confessionem minor Filius est? Major itaque donans est, sed minor iam non est cui unum esse donatur. *Chrysostomus* (ut supra). Vel aliter. Nondum noveant Apostoli quid sit resurrectio, quam praedixerat dicens: *Vado, & venio ad vos*: neque qualem oportebat de eo opinionem habebant; Patrem vero magnum esse estimabant. Dicit igitur eis: (4) Esti de me formidatis quod me defendere nequeam, nec confidatis quod post Crucem rursus vos videam; tamen audientes quoniam ad Patrem vado, laetandum vobis est, quoniam ad majorem vado; & potentem omnia vestra dissolvere. Haec autem omnia ad imbecillitatem discipulorum dicebantur; & ite subdit: *Et nunc dixi vobis praequam fiat, ut cum factum fuerit, credatis*. *Augustinus* (tract. 79.) Quid est hoc, cum magis credere homo debeat antequam fiat id quod credendum est? Haec est enim laus fidei, si quod creditur non videtur; nam & ille cui

Ex edit. P. Nicol. (a) Contra serm. Arrianorum, cap. 11. non simpliciter contra Arrianos, ut prius.

dictum est infra: *Quia vidisti, credidisti*, aliud vidit, aliud credidit, vidit hominem, credidit Deum. Sed si dicuntur credi quae videntur, sicut dicit, unusquisque oculis suis se credidisse; non tamen ipsa est quae in nobis edificatur fides; sed ex rebus quae videntur, acquiritur in nobis; ut ea credatur quae non videntur. Illud itaque dicit, *Cum factum fuerit*, quod eum post mortem visurum erant viventem, & ad Patrem ascendentem; quo viso, fuerant credituri quod ipse esset Christus Filius Dei, qui hoc potuit facere, & praedicare antequam faceret: credituri autem hoc, non fide nova, sed aucta; aut certe cum mortuus esset, defuncta, cum resurrexisset, resurrecta. *Hilarius 9. de Trinit. (ubi supra.)* Gloriam autem resumendam meritum continuo subiecit, dicens: *Jam non multa loquar vobiscum. Redo. Ideo hoc dicebat, quoniam iam instabat tempus ut comprehenderetur, & ad mortem traderetur.* *Veni enim princeps mundi hujus. Augustinus* (tract. eodem.) Quis nisi diabolus? Non autem creatorum, sed peccatorum princeps est diabolus. Unde Apostolus cum dixisset Ephes. 6. *Adversus rectores mundi, sequenti verbo exposuit quid dixisset mundi, cum subiungit, Tenebrarum harum, id est hominum impiorum. Et in me non habet quidquam.* Quia neque cum peccato Deus venerat, neque ejus carnem de peccati propagine Virgo peperat. Et tanquam ei diceretur: *Cur ergo morieris, si non habes peccatum, cui debetur mortis supplicium?* continuo subiungit: *Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio; surgite, etiam hinc.* Discumbens enim discumbentibus loquebatur. *Emmus* autem dixit ad illum locum unde fuerat tradendus ad mortem qui nullum habebat meritum mortis, sed habebat, ut moreretur, mandatum Patris. *Augustinus* contra Arrianos (2) (cap. 9.) Quod autem voluisti, & praecepto Patris obediens est Filius, nec in hominibus demonstrat diversam imparemque naturam Patris praecipientis, & filii obediens. Haec accedit quod Christus non tantum Deus est, quia natura aequalis est Patri, sed etiam homo, quia natura minor est Patre. *Chrysostomus* (hom. 75.) Vel hoc quod dicit *Surgite, etiam hinc*, principium est, aliter sententiae: consequens enim erat eos formidare, & a tempore, & a loco, in villa manifeste existentes: etenim nox profunda erat, & erat confes-

(1) *Al. desit* autem. (2) *Al. in terra*. (3) *Legit Nicolai* atque id ipsum se speret. (4) *Quartus ubi citata exempla, sic legunt.* Et si de me formidatis ut non sufficienter mihi ipsi assideret, neque confidatis quod post Crucem iterum vos videbo; tamen audientes quoniam ad Patrem vado, oportebat laetari de relicto, quoniam ad majorem vado, & potentem omnia molesta dissolvere.

quens eos non attendere his quae dicebantur, sed semper circumvolvere oculos, & imaginari eos, qui aggressuri eos erant, & maxime audientes; *adhuc modicum vobiscum sum; & Veni princeps mundi hujus.* Quia igitur haec, & huiusmodi au-

dientes, turbabantur, ut mox capiendi ducit, eos in locum alium, ut estimantes se in cautela esse, cum otio de relicto audiant; magna enim dogmata erant audiri.

CAPUT XV.

(a) **E**go sum vitis vera, & Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. (b) Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, & vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & aresecerit; & colligent eum, & in ignem mittere, & ardet. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.

diest, turbabantur, ut mox capiendi ducit, eos in locum alium, ut estimantes se in cautela esse, cum otio de relicto audiant; magna enim dogmata erant audiri.

(c) In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si precepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea; sicut & ego Patris mei precepta servavi, & maneo in ejus dilectione. Haec locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. (d) Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos. Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis. Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos ut patris, & fructum afferatis, & fructus vestri maneat, ut quodcumque peteritis Patrem, in nomine meo, det vobis.

diest, turbabantur, ut mox capiendi ducit, eos in locum alium, ut estimantes se in cautela esse, cum otio de relicto audiant; magna enim dogmata erant audiri.

(e) Haec mando vobis, ut diligatis invicem. Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Memorente sermonis mei quem ego dixi vobis. Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur; si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt. Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me.

diest, turbabantur, ut mox capiendi ducit, eos in locum alium, ut estimantes se in cautela esse, cum otio de relicto audiant; magna enim dogmata erant audiri.

(f) Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Qui me odit, & Patrem meum odit. Si opera non fecissem in eis quae nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem & viderunt, & oderunt, & me, & Patrem meum. Sed ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis. (g) Cum autem venerit paraclitus quem ego mitto vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

diest, turbabantur, ut mox capiendi ducit, eos in locum alium, ut estimantes se in cautela esse, cum otio de relicto audiant; magna enim dogmata erant audiri.

(a) *Hilarius 9. de Trinit. (ubi supra.)* Ad hunc consensum mandae corporeae passionis sacramentum per dilectionem efficiendi mandati patris festinat exurgens; corporeae tamen assumptionis iterum mysterium pandens, per quam eum tanquam in vite modo palmitem inestemus, adiecit: *Ego sum vitis vera. Augustinus* (tract. 80.) Quod secundum hoc dicit quod est caput Ecclesiae, nosque membra ejus, homo Christus Jesus. Unius quippe naturae sunt vitis, & palmites. Sed cum dicit, *Ego sum vitis vera*, nunc quid ut adderet *etiam* ad carnem retulit, ut ad ista similitudo translata est? Sic autem dici-

tar vitis per similitudinem, non per proprietatem; sicut agnus, ovis, & cetera huiusmodi, ut magis ipsi sine veta, ex quibus desunt ista similitudines. Sed dicendo: *Ego sum vitis vera*, ab illa se dilectis cui dicitur Hier. 2. 11. *Quoniam, do convensa est in amaritudinem vitis aliena*. Nam quo pacto vitis vera, quae expectata est, ut faceret vinum, fecit autem spinas? *Hilarius 9. de Trinit. (ubi supra.)* Sed a corpore huius humanitatis assumptionis formam patris manifestatis alienans, agricolam Patrem curiosum huius vitis ostendit, dicens: *Et Pater meus, agricola est. Augustinus de Ver. Dom. (serm. 59.)* Colli-